

Практична робота №2

Тема: Імплементация Директиви 2003/87/ЄС: система торгівлі викидами (ETS) в Україні

Мета: вивчити принципи функціонування Європейської системи торгівлі квотами на викиди парникових газів (EU ETS), проаналізувати процес імплементации Директиви 2003/87/ЄС в Україні.

Теоретичні відомості

Європейська система торгівлі квотами на викиди (EU Emissions Trading System, EU ETS) – це перша і найбільша міжнародна система торгівлі викидами парникових газів у світі, запроваджена Директивою 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 жовтня 2003 року.

Основні характеристики EU ETS:

- Охоплює близько 40% викидів парникових газів ЄС
- Працює у 31 країні (27 країн-членів ЄС + Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія)
- Регулює понад 10,000 установок в енергетиці та промисловості
- Охоплює близько 40% електроенергії ЄС та виробництво сталі, цементу, хімікатів

Директива 2003/87/ЄС зазнала численних змін та вдосконалень з моменту свого прийняття. У 2003 році була прийнята базова Директива 2003/87/ЄС, яка заклала фундамент європейської системи торгівлі викидами. Вже через рік, у 2004 році, була прийнята так звана Linking Directive (Директива 2004/101/ЄС), яка встановила зв'язок EU ETS з проектними механізмами Кіотського протоколу, зокрема з Механізмом чистого розвитку (CDM) та Механізмом спільного впровадження (JI), дозволяючи підприємствам використовувати міжнародні вуглецеві кредити для виконання своїх зобов'язань у рамках EU ETS.

Наступний важливий етап настав у **2008-2009 роках**, коли відбувся масштабний перегляд Директиви для підготовки до третьої фази функціонування системи (2013-2020). Цей перегляд суттєво змінив архітектуру EU ETS, запровадивши централізоване встановлення загальноєвропейського ліміту викидів замість національних планів розподілу, значно збільшивши частку квот, що продаються на аукціонах, та встановивши гармонізовані правила безкоштовного розподілу квот на основі продуктивних бенчмарків.

У 2018 році Директива знову зазнала ревізії через прийняття Директиви (ЄС) 2018/410, яка внесла зміни для четвертої фази (2021-2030) функціонування системи. Ці зміни включали посилення лінійного фактору скорочення викидів з 1,74% до 2,2% на рік, реформу Резерву стабільності ринку (Market Stability Reserve), створення Інноваційного та Модернізаційного фондів, а також подвійне врахування викидів для секторів, схильних до витоку вуглецю.

Найновіші зміни були внесені у 2023 році в рамках пакету «Fit for 55», спрямованого на досягнення цілі скорочення викидів на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Ці зміни включали подальше посилення лінійного фактору скорочення, розширення EU ETS на морський транспорт з 2024 року, створення окремої системи ETS II для будівель та автомобільного транспорту з 2027 року, запровадження Механізму прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) та поступове скасування безкоштовного розподілу квот для секторів, охоплених СВАМ. Ця еволюція Директиви 2003/87/ЄС демонструє постійне

посилення амбіцій ЄС у боротьбі зі зміною клімату та адаптацію системи торгівлі викидами до нових викликів і можливостей зеленого переходу.

Імплементация Директиви 2003/87/ЄС в Україні: правові засади

Додаток ХХХ до Глави 6 «Навколишнє середовище» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС містить зобов'язання України щодо поступового наближення до законодавства ЄС у сфері зміни клімату. Директива 2003/87/ЄС включена до переліку актів, що підлягають імплементации, з визначенням поетапного підходу. На першому етапі передбачається створення системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів (MRV), яка є фундаментом для функціонування будь-якої системи торгівлі викидами. Другий етап передбачає підготовку до запровадження власне системи торгівлі викидами, включаючи розробку необхідної правової бази, створення інституційної структури та проведення пілотних проектів. Загальний орієнтовний термін поступової імплементации Директиви в Україні визначено як 15-20 років від набуття чинності Угодою про асоціацію, що відображає складність та масштабність завдання адаптації української промисловості до європейських стандартів.

Ключовим кроком у напрямку імплементации Директиви 2003/87/ЄС став Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» № 377-ІХ, прийнятий 12 грудня 2019 року. Цей закон є першим кроком до створення повноцінної системи торгівлі викидами в Україні та встановлює систему MRV для великих джерел викидів парникових газів. Закон базується на європейських Регламентах 2018/2066 щодо моніторингу та звітності та 2018/2067 щодо верифікації викидів, забезпечуючи гармонізацію українських вимог з європейськими стандартами. Хоча закон набув чинності, його повна реалізація затримується через об'єктивні причини, включаючи пандемію COVID-19, повномасштабну російську агресію з лютого 2022 року та недостатність фінансування.

Основні положення закону встановлюють, що підприємства з викидами понад 25,000 тонн CO₂-еквівалента на рік зобов'язані розробити та затвердити План моніторингу викидів, щорічно подавати верифікований Звіт про викиди парникових газів до компетентного органу, а також проходити процедуру незалежної верифікації звітів акредитованими верифікаторами. Закон також передбачає створення Національного реєстру викидів парникових газів як центральної електронної бази даних про викиди всіх підприємств-суб'єктів моніторингу та встановлює систему акредитації верифікаторів викидів парникових газів Національним агентством з акредитації України. Ці положення закладають необхідний фундамент для майбутнього запровадження повноцінної системи торгівлі викидами, оскільки без достовірних, верифікованих даних про викиди неможливе ефективне функціонування ринкового механізму регулювання парникових газів.

Завдання 1. Порівняльний аналіз сценаріїв імплементации системи торгівлі викидами в Україні

Вивчіть три можливі сценарії впровадження системи торгівлі викидами в Україні:

Сценарій а: Створення національної системи ETS

- Україна розробляє власну незалежну систему торгівлі викидами

- Встановлює власні правила, ліміти та механізми розподілу квот
- Функціонує паралельно з EU ETS без прямого зв'язку

Сценарій б: Пряме приєднання до EU ETS

- Україна стає повноправним учасником європейської системи
- Застосовуються всі правила та вимоги EU ETS без винятків
- Українські квоти повністю взаємозамінні з європейськими

Сценарій в: Гібридна модель (національна система з linking до EU ETS)

- Україна створює національну систему ETS
- Поступово встановлюється зв'язок (linking) з EU ETS
- Квоти можуть бути частково взаємозамінними за певних умов
- Аналогічно до моделі Швейцарії

Для кожного сценарію проведіть детальний аналіз за такими критеріями:

Створіть порівняльну таблицю:

Критерій	Сценарій А (Національна ETS)	Сценарій Б (Пряме приєднання)	Сценарій В (Гібридна модель)
Швидкість впровадження			
Складність імплементації			
Фінансові витрати на створення			
Контроль над параметрами системи			
Ліквідність ринку квот			
Доступ до міжнародного фінансування			
Ризики для конкурентоспроможності промисловості			
Відповідність вимогам Угоди про асоціацію			
Потенціал залучення інвестицій			

Проведіть кількісну оцінку впливу кожного сценарію на ключовий сектор української економіки (оберіть один). Напишіть аналітичну записку (1,5-2 сторінки) з обґрунтуванням вашого вибору оптимального сценарію.

Контрольні запитання:

1. Поясніть принцип «Cap-and-Trade» (Обмеж і Торгує) та назвіть ключовий елемент Директиви 2003/87/ЄС, який постійно знижує загальний ліміт викидів (Cap) з року в рік. Як називається цей елемент і яке його значення для ціни квот?

2. Який ключовий законодавчий акт прийняла Україна для імплементації Директиви 2003/87/ЄС?

3. Назвіть дві нові сфери (сектори), на які було розширено або планується розширити EU ETS та її аналоги згідно з останніми змінами, внесеними пакетом «Fit for 55» у 2023 році.

4. Як запровадження Механізму прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) Європейського Союзу впливає на рішення України про вибір сценарію

впровадження ETS? Який сценарій (з трьох проаналізованих) теоретично найкраще захищає український експорт до ЄС від податку CBAM?

5. Який головний ризик несе для української промисловості Сценарій А (Створення національної, ізольованої ETS), і який головний ризик несе Сценарій Б (Пряме приєднання до EU ETS)?